
Originalalet

FOLKRÖRELSEARKIVET FÖR UPPSALA LÄN

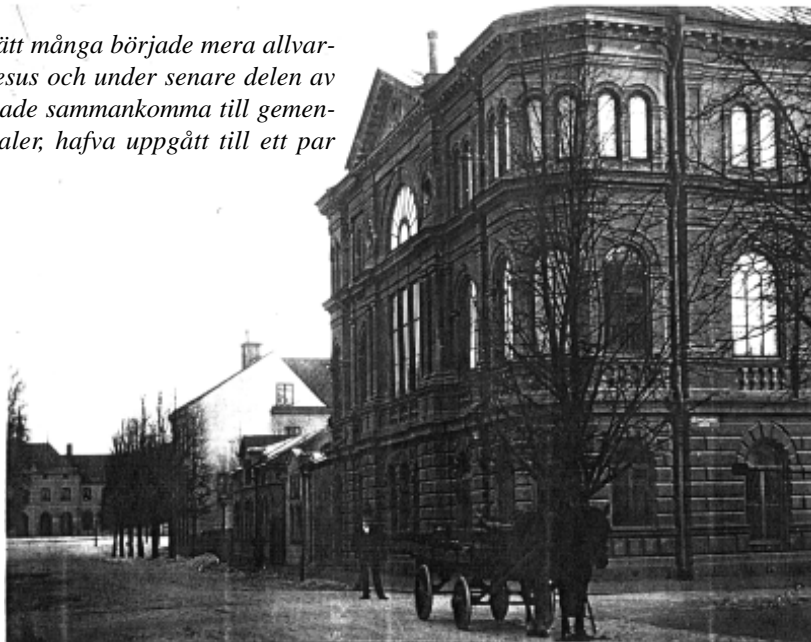
FRI ATT TRO

Uppsala Baptistförsamling 150 år 1861-2011

Emelie Ljung*

Året 1846 synes hafva varit ett år då rätt många började mera allvarligt fråga efter frälsningen i Kristus Jesus och under senare delen av 1850-talet torde deras antal, som plögade sammankomma till gemensamma andaktsstunder i enskilda lokaler, hafva uppgått till ett par hundra personer.

År 1859 beräknas 4000 tagit emot det nya dopet och blivit anhängare av baptismen och Anna Helena Sjölin är en av dem. Hon låter döpa sig den 2 september 1859 i Fyrisån. Det som baptistpastorn Johan Anders Borgström berör i citatet ovan och det som Anna Helena är en del av har gått till historien som början till en omfattande religiös väckelse i Sverige. Det svenska samhället är vid denna period under kraftig omdaning och rådande uppfattningar ifrågasätts. Sekulariserade krafter vill se en kyrka frikopplad från staten. Den svenska enhetskyrkan möter motstånd i upplysningsidéer och nya teologiska uppfattningar som betonar människans enskilda och självständiga relation till Gud. Reaktionen mot en förvärldsligad enhetskyrka och en strävan för en vitalisering och förnyelse i det religiösa livet ger resultat. År 1861 sker den första förändringen i den hårda religionslagstiftningen som har gällt från 1700-talet. Den andra dissenterlagen träder ikraft 1870 och innebär större utrymme i religionsfriheten. I början av 1860-talet blir det med andra ord tillåtet för svenska medborgare att bilda och tillhöra andra samfund än svenska kyrkan. Anna Helena Sjölin's man, Anders, blir förestån-

Baptistkyrkan i Uppsala under tidigt 1900-tal.

dare för den nybildade baptistförsamlingen. Medlemsantalet är nio personer och de kommer att lägga grunden för Uppsalas äldsta frikyrka.

Folkrorelsegatan

Frikyrkorörelsen har inte enbart satt spår i den svenska lagstiftningen utan också i Uppsalas stadsbild. Längs Kungsgatan ligger väckelsefolkens kyrkor uppradade såsom Metodistkyrkan och Missionskyrkan som båda uppfördes 1875. Innan baptistförsamlingen byggde sitt första bönehus 1872 samlades de i varandras hem bland annat hos makarna Sjölin på Kungsängsgatan. Enligt uppgift skulle det ha varit beläget på den plats där telegrafhuset nu står, invid Bangårdsgatan, där kyrkobyggnaden från 1886 fortfarande står. Detta resulterar i att Kungsgatan även går under

namnet "folkrorelsegatan" eller "diket" eftersom det även markerade stadsgränsen.

Kristen gemenskap

Herre, medan än du dröjer. Gör oss trogna i vårt kall. Låt oss vaka, bedja, verka och bevara oss från fall. Kom O, Jesus, bliv oss när. Låt oss bliva där du är.

Detta skriver pastor Theodor Wennström i församlingens årsberättelse för 1939. Andra världskriget har precis brutit ut och det ger avspegling i berättelsen. Förtröstan på Gud går inte att ta miste på och citatet är ett av många exempel på hur den kristna föreställningsvärlden kan ta sig i uttryck i en troende människas liv. Det kristna budskapet är en levande verklighet och är ett hopp för den som tror. Denna utgångspunkt har präglat församlingens verksamhet under

150 år och gör det fortfarande. Ett exempel är musiken som är ett medel för att uttrycka sin tro men som också är också en källa till gemenskap. År 1870 hade församlingens kör sin första övning men genom en ombildning år 1890 skapades *Sångföreningen Klippan*. Den fanns i församlingens verksamhet fram till 1980-talet. Klippan uppträdde i vitt skilda sammanhang, allt från gudstjänster och konserter till radiogudstjänster. Söndags- och ungdomsverksamheten är en annan verksamhet som har engagerat och betytt mycket för gemenskapen. År 1861 hade församlingen 11 söndagsskolebarn, vilket ökade i stadig takt och under en period fanns det ca 500 barn och en barnkör.

Goda Kamrater (GK) är ett annat exempel på en omfattande ungdomsverksamhet och den fanns mellan åren 1938 och 1972 då de gick upp i Scoutkåren. Verksamheten riktade sig till barn i 10-12 års ålder. Syftet var att skapa god kamratskap, praktiska färdigheter och en kristen uppfostran.

Mission

En god och trygg gemenskap lade också grunden till ett utåtriktat samhällsengagemang både nationellt och internationellt. Baptist-samfundet skickade tidigt ut missionärer och Oskar Andersson var en av dem. Han reste till Kongo år 1914 för att starta upp missionsarbetet i landet. Tillsammans med sin hustru Sarah byggde han

upp en omfattande verksamhet som finns kvar än idag.

Mycket har hänt sedan 1861. Religionsfriheten är en självklar rättighet i vårt land. Även om dagens samhälle ger andra förutsättningar och utmaningar än under 1800-talet så spelar det förflutna en viktig roll.

Uppsala Baptistförsamling firar

150 år 2011 och vi vill inspirera vår omgivning till att tro på sina visioner och drömmar. De första baptisterna var med och förändrade samhällets normer och värderingar. Deras drivkraft var att fritt få utöva sin tolkning av kristendomen.

Källa: Materialet är hämtat ur Baptistkyrkans arkiv i Folkrorelsearkivet för Uppsala län.

Barnkören samlad för fotografering i baptistkyrkan 1907.

Sångföreningen Klippan 1891.

Se vår utställning "Fri att tro, Uppsala Baptistförsamling 1861-2011", som visas på Stadsbiblioteket i Uppsala 23 augusti - 5 september 2011.

Från den 12 juni kommer det också att vara möjligt att boka visningar i kyrkan.

**Författaren Emelie Ljung har en masterexamen i historia och är verksam i Uppsala Baptistförsamling och ingår i kyrkans jubileumskommitté.*

Om du vill veta mer om vad vi brinner för idag eller vill ha en fördjupning i vår historia är du välkommen att kontakta oss; jubileum@baptistkyrkani uppsala.se eller besöka vår hemsida: www.baptistkyrkani uppsala.se

ABM i teori och praktik

Ida Boman Grönroos

Uppsala universitet startade 1999, som första lärosäte i Sverige, ett masterprogram i ABM. Förkortningen står för Arkivvetenskap, Biblioteks- och informationsvetenskap och Musei- och kulturarvsvetenskap och studenterna väljer en av dessa inriktningar. Utbildningen sker på avancerad nivå och den fungerar samtidigt som en form av yrkesutbildning och en vetenskaplig utbildning med möjlighet till forskarutbildning för dem som läser biblioteks- och informationsvetenskap. Undertecknad läser arkivvetenskap, och jag gjorde under fem veckor i februari och mars praktik på Folk rörelsearkivet för Uppsala län. Härav denna text, där jag tänker resonera lite kring hur den kunskap och de idéer man inhämtat på universitetet kan omsättas i praktiken ute i verksamheten på arkiven.

ABM-samarbete

En stor skillnad mellan att läsa ett program i ABM och att ”bara” läsa arkivvetenskap är att man under utbildningen har flera moment gemensamma med övriga inriktningar och att man för en ständig diskussion kring hur man kan samarbeta över disciplinerna, både vetenskapligt på universitetet och ute i arbetslivet på de olika institutionerna.

En term som börjat användas allt flitigare under senare år är ”arkivpedagogik” och fler och fler arkiv arbetar aktivt med att nå ut med sitt material till allmänheten,

ofta i samarbete med lärare och skolor. Så också Folk rörelsearkivet. Den andra lördagen i november varje år sedan 1998 anordnas Arkivens dag runt om i landet då man under ett gemensamt tema anordnar visningar och utställningar baserade på arkivens samlingar. Folk rörelsearkivet i Uppsala deltar i detta och samarbetar inte bara med andra arkiv utan även med Stadsbiblioteket och Upplandsmuseet, ett gott exempel på hur ABM-samarbete kan se ut i praktiken. Man arbetar också aktivt med att utveckla den arkivpedagogiska verksamheten gentemot skolor och universitet.

Modern arkivhantering

På utbildningen talas det ofta om skillnaden mellan traditionell och modern arkivhantering. Där den förstnämnda i stora drag går ut på att ordna och förteckna pappershandlingar som redan producerats i olika verksamheter,

handlar den senare snarare om att organisera och strukturera stora flöden av handlingar redan innan de producerats. Genom att analysera de olika processer som ingår i en verksamhet ska man förutsäga var vilka typer av handlingar kommer att produceras och göra upp en plan för hur dessa ska hanteras. Det mesta av detta sker digitalt. Den moderna arkivhanteringen är den som kommer att bli dominerande med tiden, då alla svenska myndigheter förbundit sig att övergå till detta nya sätt att arbeta. Därför är det kanske naturligt att utbildningens fokus vid sidan av ABM-samarbete har hamnat på den moderna, processbaserade arkivredovisningsmodellen.

Ny teknik gynnar samarbete

Samarbeten över ABM-gränserna i kombination med ny teknik kan även det öka tillgängligheten av material. Man kan tänka sig ett samarbete mellan ett museum och

Arkivens dag på Stadsbiblioteket i Uppsala. Ett exempel på ABM-samarbete.

ett arkiv där museets samlingar fotograferas och arkiveras, eller helt enkelt digitaliseras och publiceras på webben. Att få med museerna i dessa samarbeten, samt att samordna flera olika museer har dock visat sig svårt. Detta beror på att museerna, till skillnad från arkiven (Riksarkivet) och biblioteken (Kungliga biblioteket) inte har vare sig en gemensam huvudman eller ett gemensamt system för organisering och klassifisering.

Ett exempel på ett samarbete mellan museer som faktiskt kommit till stånd är Digitalt-museum.se, där sju olika museer, bland annat Nordiska museet och Armémuseum, gått samman och publicerat delar av sina samlingar på webben i samma databas-system.

Den digitala demokratin

Syftet med den här sajten är att ge allmänheten ökad tillgång till museernas material, inte bara det som valts ut till utställningar. Sajten har även en funktion där besökare kan lämna kommentarer på sidan i anslutning till enskilda föremål. På så sätt utvidgas museernas funktion från att bara vara kunskapsförmedlande till att också skapa ny kunskap och ta tillvara användarnas erfarenheter. Detta är något jag personligen anser borde vara ett av målen för allt ABM-samarbete. Genom ökat samarbete och öppenhet kan man göra användarna mer aktiva i processen att forma vårt gemensamma kulturarv och på så vis stärka demokratin. Denna process, att digitalisera material och starta gemensamma databaser och söktjänster skulle förstås bli kostsam och kräva stora mänskliga resurser. Hur

realistisk visionen är kan diskuteras, även om den politiska viljan skulle finnas mal ju byråkratins kvarnar som bekant långsamt, men den digitala utvecklingen går nog inte att stoppa - och varför skulle man vilja det? Förr eller senare kommer nog dessa förändringar till stånd, om inte riskerar hela fältet av minnesinstitutioner att hamna på efterkälken och förlora sin relevans i samhället.

Traditionella arkiv i en ny tid

Men oavsett den nya teknikens möjligheter kommer det alltid att finnas ett behov av traditionella arkiv där historiskt material förvaras, och folkrörelsearkiven är nog exempel just på detta. Här finns en stor del av vår gemensamma historia från mitten av artonhundratalet och framåt bevarad. De stora folkrörelserna, fackföreningsrörelsen, frikyrkorna, kvinnorörelsen med flera berörde en stor del av befolkningen på något vis och formade samhället och på folkrörelsearkiven finns spåren efter detta bevarade.

Gammal lagringsteknik ersätts av ny.

Men folkrörelserna lever och utvecklas ju än idag, och så även folkrörelsearkiven. Vid sidan av att arkivförteckningarna numera

upprättas och lagras digitalt består det nya material som hela tiden kommer in inte längre av bara pappershandlingar och fotografier. Nutida föreningar använder sig av modern teknik och producerar således handlingar på moderna mediebärare. Ett äldre exempel på den nya moderna tiden är en samling kassetband med intervjuer som en hembygdsförening gjorde på 1980-talet med bygdens äldre. Ett sätt att dokumentera en bit kulturarv som annars troligtvis gått förlorat och ge röst åt dem som annars aldrig blivit hörda. Men mediebärarna har ju som sagt redan blivit omoderna och innehållet bränns nu över till CD-skivor och lagras på en server.

Tankar från min praktik

Jag kom alltså ut på praktik med bilden av traditionella arkiv som omoderna, sömniga och på utdöende, men har totalt omvärderat min bild under mina veckor på Folkrörelsearkivet. Först och främst har jag fått upp ögonen för den del av kulturarvet som handlar om folkrörelserna och hur viktiga de faktiskt var för formandet av det moderna Sverige. Men jag har också insett att även på ett mindre arkiv som mestadels handlar pappershandlingar finns stora utmaningar och möjligheter, inte minst vad gäller tillgängliggörande och arkivpedagogik. Jag ser fram emot att omsätta idéerna om ABM-samarbete från utbildningen i praktiken och ta mig an de digitala utmaningar som alla arkiv står inför, oavsett vilken typ av arbetsplats jag i slutändan hamnar på.

Från det heliga landet till Blå bandet

Per Agius

Bruket av fanor och standar som militära fälttecken är känt från förhistorisk tid. Redan för 5 000 år sedan i det gamla Egypten hade de militära styrkorna sina egna samlingstecken och via Romarriket spreds det senare till Västeuropa. Under medeltiden samlades korsfararna under egna fanor vid sidan om de mer traditionella fälttecknen och inom hantverksskråna utvecklades egna fanor och standar. Avbildningar av verktyg och redskap med anknytning till det egna skrået fick därmed klara paralleller till fackföreningsrörelsens fanor. Det är främst från dessa riddares och hantverkares samlings-tecken som folkrörelsernas fanor härstammar.

Bruk och tillverkning

Bruket av föreningsfanor var tidigare vanligt inom framför allt nykterhets- och arbetarrörelsen. Fanan var en viktig symbol för medlemmarna att samlas under för att manifesterasina ideal och strävanden, känna samhörighet och stolthet. Fanorna var även ett propagandistiskt redskap som användes i demonstrationer för att markera medlemmarnas åsikter. Fanorna var

även bärare av en rik symbolik och influenserna kom bland annat från industrialismens England och Tyskland, men även från Amerika.

Standar för IOGT-logen 855 Danne-mora. Standaret är tillverkad av Ida Mellgren 1884. Motivet är Danne-mora gruvor.

Fanan var föreningens ansikte utåt. Den var en viktig symbol och medlemmarnas gemensamma ansvar. Att införskaffa en fana var en stor och viktig händelse, men även en kostsam sådan; på 1800-talet kostade en fana vanligtvis mellan 100 och 200 kronor. Ofta

tillsattes särskilda fankommittéer som ansvarade för finansieringen, t.ex. genom insamlingar och lotterier. För tillverkningen stod nästan alltid professionella konsthantverkare eller särskilda fanateljéer. Två kända fantillverkare var Viktor Lindblad i Örebro och Ida Mellgren i Trollhättan. Åtminstone tre av Lindblads och fem av Mellgrens fanor förvaras i Folkrörelsearkivet.

Fanorna var vanligtvis tillverkade av siden, ylle eller bomull, med handmålat eller broderat motiv. De var stora, ofta över två meter höga, och bars på särskild stång med bärrem och smyckades med tofsar och toppemblem. De användes bland annat vid demonstrationståg, till exempel för att propagera för allmän rösträtt eller rusdrycksförbud. Vid begravningar kläddes de med sorgflor.

Fanans invigning

En införskaffad fana skulle invigas innan den fick användas. Utan denna ceremoni passade det sig nämligen inte att bruka den vid demonstrationer och begravningar. Under invigningen framfördes ofta tal, dikter och sånger. Arkivmaterialet i Folkrörelsearkivet låter berätta att det kunde vara nog så högtidligt.

Ur Övergrans lantarbetareförenings protokoll 1922:

Söndagen den 16 augusti kl 2 em var en ganska stor folkmassa församlad vid kyrkan. Att något ovanligt var å färde kunde man se av den högtidsklädda församlingen. Det låg en viss spänning i luften, man väntade på något [...]. Som överenskommet var tågade de tillstädsekomna till den en stycke från kyrkan belägna backen där den högtidliga akten skulle äga rum. Lantarbetarefackföreningen skulle inviga sitt nyförvärvade samlingstecken "standaret". Talaren pekade slutligen hän på det standar vi idag samlats till att inviga, åt den sak vi kämpa för, frigörelse från slaveri och

arbetsgivarförtryck, höjande oss till ett högre plan i ekonomiskt och intellektuellt hänseende. Talaren slutade med att vi ej måtte giva upp i vår kamp utan fylka oss allt tätare och tätare bakom den röda duken [...]. Härefter uppställde sig deltagarna i kolonn och avtågade till skolan företrädda av standaret.

Arkivets fansamling

Folkrörelsearkivet förvarar idag 339 fanor och standar i sina samlingar. Flertalet av dem tillhör nykterhets- och arbetarrörelsen. De förvaras antingen rullade eller planförvarade i för ändamålet särskilt tillverkade skåp. Samtliga fanor och standar är fotograferade och registrerade i arkivets dataregister. Det är därför enkelt

att studera fanorna utan att ta fram dem.

Arkivet ställer ut på Stadsbiblioteket

Under perioden 31 maj-18 juni visar arkivet upp några av sina fanor från nykterhetsrörelsen på Uppsala stadsbibliotek. Utställningen invigs tisdagen den 31 maj kl. 17:30 av Magnus Andersson, IOGT-NTO-distriktet i Uppsala. Utställningsperioden sammanfaller med Folknykterhetens Dag den 2 juni.

Nykterhetsdemonstration i Enköping 1916. De två främsta standaren tillhör IOGT-logerna 251 Enköpings Hopp och 187 Arvid August Afzelius. Standaren var stora, ofta över två meter höga, och bars på särskild stång med bärrem.

“Arkiven i Sandbacken”

Ur arkivets program 2011

April

- Tis 26/4 **Arkiven i Sandbacken.**

Öppen visning av Stadsarkivets och Folkrörelsearkivets arkivmagasin och samlingar kl 17.15.

Maj-juni

- Mån 2/5 **Kurs i arkivvård** kl 9-12.
- Mån 9/5 **Kurs i arkivvård** kl 9-12.
- Tis 31/5 - Lör 18/6 **Nykterhetsrörelsens fanor.**

Utställning på Stadsbiblioteket.

September

- Tis 6/9 **Badliv i Fyris.**

Svartbäckens kallbadhus och hur Fyrisån blev den svenska simkonstens vagga. Jonas Sandström berättar och visar bilder kl 17.15.

- Lör 10/9 **Kulturnatten.**

Se särskilt program.

- Tis 20/9 **Filmvisning** kl 17.15.

Ungdomsfilmerna *Skillingdröm* (1958), om fördelen med att spara pengar, och *Ung nu* (1964), om vikten av att engagera sig politiskt.

- Tis 27/9 **Skriv din förenings historia. Kurs** kl 18-20.

Oktober

- Tis 4/10 **Arkiven i Sandbacken.**

Öppen visning av Stadsarkivets och Folkrörelsearkivets arkivmagasin och samlingar kl 17.15.

November

- Lör 12/11 **Arkivens Dag.**

Utställningar och föredrag på Stadsbiblioteket. Se särskilt program.

December

- Tis 6/12 **Kurs i arkivvård** kl 18-21.

FOLKRÖRELSEARKIVET
FÖR UPPSALA LÄN